

**TÜRK MEDENÎ KANUNUNDAKİ
DÜZENLEMELER IŞIĞINDA
VESAYET HUKUKUNA GENEL BİR BAKIŞ***

*Prof. Dr. Nevzat KOÇ***

I. GENEL OLARAK

Vesayet, velâyet altında bulunmayan küçüklerin ve istisnâî olarak, velâyet altına alınmamış bazı erginlerin korunması amacıyla kabul edilen bir hukukî kurumdur. Bu hukukî kurum sayesinde, kişisel ve malî menfaatlerini koruma gücünden yoksun olan küçüklerin ve ergin oldukları hâlde, velâyet altına alınmamış, ancak özel bakım gerektiren kişilerin bakılması ve temsil edilmesi ile onlara özen gösterilmesi, vesayet makamı (sulh hukuk mahkemesi) ile denetim makamının (asliye hukuk mahkemesi) gözetiminde olan gerçek kişilerce sağlanır.

Vasi atanması, Medenî Kanunumuzun “Vesayet” başlıklı Üçüncü Kısmında ve “Vesayet düzeni” başlıklı Birinci Bölümünün Dördüncü Ayırımındaki 413-425. (EMK. m.363-375) maddelerinde, kayyımlik ise, aynı Kanunun Birinci Bölümünün “Kayyımlik ve Yasal danışmanlık” başlıklı Beşinci Ayırımındaki 426-427 (EMK. m.376-377) maddelerinde düzenlenmiştir. Yasal danışmanlığa, Medenî Kanunumuzun Üçüncü Kısmının Beşinci Ayırımında, “Kayyımlik ve Yasal Danışmanlık” başlığı altındaki 429. ve 431. maddelerinde yer verilmiştir.

Türk Medenî Kanununun Velâyet, Vesayet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzüğü¹ Üçüncü Bölümündeki 8 ilâ 31. maddeleri de vesayete ilişkindir.

* Bu Tebliğ, İzmir Noter Odası tarafından, 12.02.2005 tarihinde Çeşme’de düzenlenen sempozyum için hazırlanmış ve sunulmuştur.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı Başkanı

¹ RG. 10.8.2003, S. 25195

Medenî Kanunumuzdaki vesayet düzenine ilişkin söz konusu düzenleme dışında, aynı konuda, mevzuatımızda başka düzenlemeler de bulunmaktadır. Bunlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

492 sayılı Harçlar Kanununun² 11. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları uyarınca, harca tâbi işlemin yapılmasını isteyen kişiler, söz konusu harcı ödemekle yükümlüdürler. Vasinin hesap verme borcunun ifası nedeniyle alınacak harçlar, vesayet altındaki şahsa (kısıtlıya) izafeten vasiden alınır.

Türk Ticaret Kanununun “2. Küçük ve Mahcurlar” kenar başlıklı 15. maddesinin birinci ve ikinci cümlelerine göre: «Küçük ve mahcurlara ait ticarî işletmeyi bunların adına işleten veli ve vasi, tacir sayılmaz. Tacir sıfatı, temsil edilene aittir.»

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Yönetmeliğe Bir Ek Madde İlâve Edilmesine Dair Yönetmeliğin³ 10. maddesinde, Sosyal Sigortalar Kurumunca bağlanan gelir veya aylıkları kanunî temsilcilerine (veli, vasi, kayyım veya vekil) ödenen emekli, dul ve yetimlerin gelir/aylık alma koşullarının devam edip etmediğinin saptanması için yoklama belgesi alınması esasına yer verilmiştir. Söz konusu Yönetmelik hükmüne dayanılarak, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünce 2 Seri Numaralı Sigortalı Hesapları, Gelir/Aylık Bağlama ve Ödeme Genel Tebliğinin⁴ 1. maddesine gereğince, yoklama belgeleri yılda bir defa Kasım ayına ait gelir ve aylıkların ödenmesi sırasında emekli, dul ve yetimlerin kanunî temsilcileri tarafından gerçeğe uygun bir şekilde ve eksiksiz olarak doldurulup imzalandıktan ve imzalarını notere onaylattıktan sonra, ilgili banka şubelerine verilmesi gerekmektedir.

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Yoklama Yönetmeliğinin⁵ 7. maddesinde, vasiler ve kayyımların, vesayet ve kayımlık ilâmlarının, vekillerin vekâletnamelerinin asıllarını veya noterlikçe onaylanmış örneğini, bu sıfatlarla alacakları aylığa rastlayan ilk yoklama süresi içinde, yoklama belgesiyle birlikte bankalara vermeleri gerektiği öngörülmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, sonraki yoklamalarda verilecek yoklama belgelerine, bu belge-

² RG. 17.7.1964, S. 11756. Aynı maddenin son fıkrasına göre: «Herhangi bir istek olmaksızın re'sen yapılacak işlemlere ait harçlar, aksine hüküm yoksa, lehine işlem yapılan kişilerden alınır.»

³ RG. 2.11.1994, S. 22099.

⁴ RG. 25.3.1995, S. 22238.

⁵ RG. 11.9.1990, S. 20632.

leri düzenleyen mahkeme veya noterliğin unvanı ile tarih, numarası ve hangi yoklama belgesiyle verilmiş olduğu yazılmakla yetinilecektir.

II. VELÂYET ve VESAYET ARASINDAKİ BAŞLICA FARKLAR

Velâyet ve vesayet arasındaki başlıca farklar⁶, doğuş kaynakları, tâbi tutulan kimseler, kişi üzerindeki görev ve yetkiler, mallar üzerindeki görev ve yetkiler, temsil yetkisi ve sona ermeleri bakımından şöylece açıklanabilir:

1. Doğuş Kaynakları Bakımından

Velâyet, hısımlıktan doğan bir yetki olup, kural olarak, ana baba tarafından, birlikte kullanılır.

Vesayet ise, mahkeme kararıyla doğar; vasilere, sulh ve asliye hukuk mahkemelerine, kayyımlara ve yasal danışmanlara verilen yetkileri kapsar.

2. Tâbi Tutulan Kimseler Bakımından

Kural olarak, küçükler velâyete tâbi olmakla birlikte, istisnaen kısıtlılar da velâyete tâbi tutulur.

Vesayet ise, kural olarak, kısıtlılar için söz konusu olup, istisnaen küçükler de vesayete tâbi tutulur.

3. Kişi Üzerindeki Görev ve Yetkiler Bakımından

Velinin çocuğa ait yetki ve görevlerinin kapsamı daha geniştir. Çünkü veli, kural olarak, kendi imkânlarını kullanarak, çocuğun yetiştirilmesini, bakımını ve geçimini sağlamakla yükümlüdür.

Vasinin çocuğa ait yetki ve görevlerinin kapsamı daha dardır. Çünkü vasi, kendi imkânlarını kullanarak, çocuğun yetiştirilmesini, bakımını ve geçimini sağlamakla yükümlü değildir.

4. Mallar Üzerindeki Görev ve Yetkiler Bakımından

Veli, küçüğün malları üzerinde mahkemeye hesap vermez; çocuğun malları üzerinde, kural olarak, dilediği gibi tasarruf eder; yaptığı hizmetler için ücret isteyemez.

⁶ Bkz. ve karşı. Öztan, Bilge: Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, B.8, Ankara 2002, s. 467-468.

Vasi, vesayeti altındaki kimselerin malları için defter tutar, sulh hâkimine hesap verir ve bu mallar üzerinde, kural olarak tek başına tasarruf edemez. Ayrıca, yaptığı hizmetler için ücret isteme hakkına sahiptir.

5. Temsil Yetkisi Bakımından

Veli, temsil yetkisini kullanırken, kural olarak mahkemeden izin almak zorunda değildir.

Vasi ise, bazı hukukî işlemleri yaparken sulh hukuk mahkemesinin, bazı hukukî işlemleri yaparken de, hem sulh hukuk mahkemesinin hem de asliye hukuk mahkemesinin iznini almak zorundadır.

6. Sona Erme Bakımından

Velâyet, kanundan doğduğu için, velinin azli ve istifası mümkün değildir.

Vesayet ise, mahkeme kararıyla doğduğu için, vasi görevden alınabilir veya görevinden istifa edebilir.

III. VESAYET TÜRLERİ

Vesayetin, kamu vesayeti ve özel vesayet olmak üzere iki türü vardır.

1. Kamu Vesayeti

Kamu vesayeti organlarını, vesayet daireleri ile vasi ve kayyımlar oluşturur (TMK. m.396). Doktrinde, yasal danışmanlığa da, vesayet organları içinde yer verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

a) Vasi

Vasi, vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi tarafından atanan kişidir (TMK. m.413).

Vasi, vesayeti altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliğine özen gösterme, onu temsil etme ve malvarlığını yönetme görevlerini ifa etmekle yükümlüdür (TMK. m.445/I; 447-448). Ancak, vasi, vesayet altındaki kişi adına, kefil olamaz, vakıf kuramaz ve önemli bağışlar yapamaz (TMK. m.449). Başka bir ifadeyle, bu üç hukukî işlem, vasiler için de “yasak işlem” niteliğindedir.

b) Vesayet Daireleri

Vesayet daireleri, vesayet örgütü içinde yer verilen Devlet organlarıdır.

Bunlar, vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi ile denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesinden ibarettir (TMK. m.397/II).

aa) Vesayet Makamı

Vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinin görevi, vasiyi gözetim altında tutmaktır. Sulh hukuk mahkemesinin, vesayet makamı sıfatıyla başlıca görevleri şunlardır:

- Vasi atama (TMK. m.413) ve vasi atanmasına kadar gerekli önlemleri alma (TMK .m.420),
- Kayyım atama (TMK. m.430),
- Kısıtlının menfaatine uygun görmesi hâlinde, Medenî Kanunumuzun 462. maddesinde 14 bent hâlinde sayılan aşağıdaki hukukî işlemlerin, vasi tarafından yapılmasına izin verme.

«1. Taşınmazların alımı, satımı, rehnedilmesi ve bunlar üzerinde başka bir aynî hak kurulması⁷,

2. Olağan yönetim ve işletme ihtiyaçları dışında kalan taşınır veya diğer hak ve değerlerin alımı, satımı, devri ve rehnedilmesi,

3. Olağan yönetim sınırlarını aşan yapı işleri,

4. Ödünç verme ve alma,

5. Kambiyo taahhüdü altına girme,

⁷ Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 4.10.1988 tarih ve E.1988/6695, K.1988/10273 sayılı kararında, akıl hastalığı sebebiyle kısıtlanan kişiye, vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi kararıyla, önceki Medenî Kanunumuzun 369. maddesinin ikinci fıkrası (TMK. m.419/f.son) karşısında, annesinin yanlılıkla vasi olarak atanması, onun veli sıfatıyla yaptığı taşınmaz satışına dayanılarak oluşturulan tapu kaydının iptalini gerektirmeyeceği sonucuna varılmıştır. Bu karar için bkz. YKD. 1989, S. 4, s. 478.

Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 20.10.1983 tarih ve E.1983/2687, K. 1983/6327 sayılı kararından: «...satıştan itibaren aradan geçen uzun süreye ve taşınmazın davacının elinde olmasına rağmen, sadece Sulh Hâkiminin iznine ve biçim koşuluna dayandırılan savunmanın, iyiniyet kuralları ile bağdaşmayacağı cihetle dinlenme olanağı da yoktur.» (İzBD. 1984, S. 2, s. 86)

6. Bir yıl veya daha uzun süreli ürün ve üç yıl veya daha uzun süreli taşınmaz kirası sözleşmeleri yapılması,
7. Vesayet altındaki kişinin bir sanat veya meslekle uğraşması,
8. Acele hâllerde vasinin geçici önlemler alma yetkisi saklı kalmak üzere, dava açma, sulh olma, tahkim ve konkordato yapılması,
9. Mal rejimi sözleşmeleri, mirasın paylaşılması ve miras payının devri sözleşmeleri yapılması,
10. Borç ödemededen aciz beyanı,
11. Vesayet altındaki kişi hakkında hayat sigortası yapılması,
12. Çıraklık sözleşmesi yapılması,
13. Vesayet altındaki kişinin bir eğitim, bakım veya sağlık kurumuna yerleştirilmesi,
14. Vesayet altındaki kişinin yerleşim yerinin değiştirilmesi.»

bb) Denetim Makamı

Denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesinin, bu sıfatıyla başlıca görevleri şunlardır:

- Aile vesayetine izin verme ve bu vesayeti sona erdirmeye (TMK. m.400; 402),
- Vesayet makamının (sulh hukuk mahkemesinin) kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyip, kesin karara bağlama (TMK. m.488),
- Kısıtlının menfaatine uygun görmesi koşuluyla, Medenî Kanununun 463. maddesinde 7 bent hâlinde sayılan aşağıdaki hukukî işlemlerin, vesayet makamının izninden sonra, vasi tarafından yapılmasına izin verme.

- «1. Vesayet altındaki kişinin evlât edinmesi veya evlât edinilmesi,
2. Vesayet altındaki kişinin vatandaşlığa girmesi veya çıkması,
3. Bir işletmenin devralınması veya tasfiyesi, kişisel sorumluluğu gerektiren bir ortaklığa girilmesi veya önemli bir sermaye ile bir şirkete ortak olunması,
4. Ömür boyu aylık veya gelir bağlama veya ölünceye kadar bakma sözleşmeleri yapılması,

5. Mirasın kabulü, reddi veya miras sözleşmesi yapılması,
6. Küçüğün ergin kılınması,
7. Vesayet altındaki kişi ile vasi arasında sözleşme yapılması.»

c) Kayyım

Kayyım, belirli bir işin görülmesi ya da malvarlığının veya bir malın yönetilmesi için, Medenî Kanunumuzda ve diğer kanunlarda öngörülen durumlarda, vesayet makamınca (sulh hukuk mahkemesince), ilgisinin isteği üzerine veya re'sen atanan kişidir (TMK. m.403; 426-427).

Kayyımlığın, temsil kayyımlığı (TMK. m.426), yönetim kayyımlığı (TMK. m.427) ve isteğe bağlı kayyımlık (TMK. m.428) olmak üzere, Medenî Kanunumuzda üç türü düzenlenmiştir. Bununla birlikte, temsil kayyımlığı ile yönetim kayyımlığının özelliklerini taşıyan, karma kayyımlık da söz konusu olabilir.

Temsil kayyımlığını gerektiren hâller, Medenî Kanunumuzun 426. maddesinde üç bent hâlinde sayılmıştır. Bu hâller şunlardır:

- 1) Ergin bir kişinin, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri bir sebeple ivedi bir işini kendisi görebilecek veya bir temsilci atayabilecek durumda olmaması,
- 2) Bir işte, yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün veya kısıtlının menfaatinin çatışması,
- 3) Yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine engel olan bir durumun ortaya çıkması.

Temsil kayyımı, kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yerindeki vesayet makamı (sulh hukuk mahkemesi) tarafından atanır (TMK. m.430/I).

Temsil kayyımlığı, Medenî Kanunumuzun 431. maddesinin birinci fıkrasında vasi atanması usulüne ilişkin kurallara yapılan yollama uyarınca, işin tamamlanmasıyla sona erer.

Yönetim kayyımlığını gerektiren hâller ise, Medenî Kanunumuzun 427. maddesinde, beş bentte sayılmıştır. Bu hâller şunlardan ibarettir:

- 1) Bir kimsenin, uzun süreden beri bulunamaması ve oturduğu yerin de bilinmemesi,

- 2) Vesayet altına alınması için yeterli bir sebep bulunmamakla birlikte, bir kişinin malvarlığını kendi başına yönetme veya bunun için temsilci atama gücünden yoksun olması,
- 3) Bir terekede mirasçılık haklarının henüz belli olmaması veya ceninin menfaatlerinin gerekli kılması,
- 4) Bir tüzel kişinin gerekli organlardan yoksun kalması ve yönetiminin başka yoldan sağlanamaması,
- 5) Bir hayır işi veya genel yarar amacı güden başka bir iş için halktan toplanan para ve sair yardımı yönetme veya harcama yolunun sağlanamamış olması.

Yönetim kayyımı, malvarlığının büyük bölümünün yönetildiği veya temsil edilen kimsenin payına düşen malların bulunduğu yerdeki vesayet makamı (sulh hukuk mahkemesi) tarafından atanır (TMK. m.430/II).

Yönetim kayyımlığı, Medenî Kanunumuzun 431. maddesinin birinci fıkrasında vasi atanması usulüne ilişkin kurallara yapılan yollama uyarınca, vesayet makamının kararıyla sona erer.

Temsil ve yönetim kayyımlıklarının sona ermesindeki usulün, karma kayyım ile istek üzerine kayyımlıkta da geçerli olduğu kabul edilmelidir.

Kayyım atanmasına ilişkin karar, vesayet makamının gerekli görmesi nedeniyle ilân edilmişse (TMK. m.431/II), kayyımlığın sona erdirilmesine ilişkin kararın da ilânı gerekir.

d. Yasal Danışman

Yasal danışman, kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla birlikte, korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin bir kişiye, bazı iş ve işlemlerde görüşü alınmak üzere, vesayet makamınca atanan kişidir (TMK. m.429, 431).

Medenî Kanunumuzun 429. maddesi (EMK. m.379) uyarınca atanan yasal danışmanlar da, vasiler ve kayyımlar gibi vesayet organlarındandır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 23.3.1994 tarih ve E.1994/2054, K.1994/2859 sayılı kararında, önceki Medenî Kanunumuzun 379. maddesi (TMK. m.429) uyarınca atanan müşavirin, niteliği ne olursa olsun, vekil sıfatıyla hareket etme, danışmanı olduğu kişi adına dava açma, başkalarına karşı yasal temsilci gibi davranıp vekâlet verme haklarına sahip olmaması ve hak

sahibinin, danışmanın usulsüz olarak açtığı davaya yargılama sırasında icazet de vermemesi karşısında, davanın, dava ehliyetinin yokluğu nedeniyle reddi gerektiği belirtilmiştir. Somut olayda dava koşulu oluşmadan davanın kabulünün doğru bulunmadığı belirtilerek, yerel mahkeme kararı, kanaatimizce de yerinde olarak bozulmuştur.

Aynı kararda, Medenî Kanunumuzda, biri oy danışmanlığı, diğeri yönetim danışmanlığı olmak üzere iki tür danışmanlığın kabul edildiği ve kendisine danışman atanan kişilerin, kural olarak tam ehliyetlilerden farkı bulunmadığı belirtilmiştir. Yine aynı karara göre, bu kişiler, mal varlığına ilişkin işlemleri tek başlarına yapma yeteneğine sahip olmakla birlikte, zihinsel gelişim, anlama, kavrama, deneyimsizlik, irade yetersizliği gibi nedenlerle, kendilerine yasal danışman (müşavir) atanması gerekebilir. Oy danışmanlığında kişi, fiil ehliyetine sahiptir; ancak, yaptığı işlemin hukuken geçerli olması için, danışmanının olurluğunu almış olmalı veya danışmanı işleme sonradan olur vermelidir. Oy danışmanı, işlemin yapılmasına katılamaz, kendisine danışman atandığı kimse yerine geçerek veya onu temsilen bir işlem yapamaz.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin söz konusu kararında, bilimsel bir esere yollama yapılarak şu açıklamalar yapılmıştır: Yönetim danışmanlığında da aynı kurallar geçerlidir. Ne var ki, kendisine danışman atanan kimse mal varlığının özünü etkileyecek işlemleri yapamaz. Malvarlığının özüne ilişkin işlemin hukuken geçerli olması için, yönetim danışmanının bu işleme katılması gerekir. Yönetim danışmanı, oy danışmanına göre daha etkin durumdadır.

Gerektiğinde, bir kimseye, hem oyuna başvurulmak ve hem de yönetime katılmak üzere, her iki danışmanlığın yetkilerini kullanabilecek bir danışman atanabilir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 25.12.2003 tarih ve E.2003/15999, K.2003/17288 sayılı kararında, Türk Medenî Kanununun 397. maddesinde belirtilen denetim makamı görevinin, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun⁸ 2. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi ve aynı Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, varsa bir sonraki aile mahkemesince, yoksa o yerdeki asliye hukuk mahkemesince, asliye hukuk mahkemesi derecesinde başka mahkeme yoksa, en

⁸ RG. 18.1.2003, S. 24997.

yakın yerdeki aile mahkemesi veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilen asliye hukuk mahkemesince yerine getirileceği belirtilmişti. Bu nedenle, yasal danışmanın görevden alınması isteğinin reddine yönelik vesayet makamının kararının denetim makamınca incelenerek, bu konuda kesin bir karar verilmek üzere, dosyanın geri çevrilmesine karar verilmiştir. Hemen belirtelim ki, 4787 sayılı Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrası, 5133 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun⁹ 3. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Şu hâlde, yasal danışmanın görevden alınması isteğinin reddine yönelik vesayet makamının kararına karşı, bu düzenlemeden önce olduğu gibi, Medenî Kanunumuzun 431. maddesinde vasi atanması usulüne ilişkin kurallara yapılan yollama uyarınca, denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesinde itiraz edilebilir.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin bir kararında¹⁰, taşınmaz satışı sırasında, Adli Tıp raporuyla davacıya yasal danışman (kanunî müşavir) atanması gerektiği tespit edildiği hâlde, yasal danışmanın oyu alınmaksızın gerçekleştirilen satışın bağlayıcı olmaması nedeniyle, davacının ehliyetsizlik sebebiyle tapu iptali davasının kabulü gerekirken, reddine ilişkin yerel mahkeme kararı bozulmuştur.

Kendisine yasal danışman atanan kişi, medenî hakları kullanma ehliyetine sahip olduğu için, özellikle, kişivarlığı haklarını hiçbir kısıtlama olmaksızın tek başına kullanabilir¹¹. Buna karşılık, malvarlığı haklarının

⁹ RG. 20.4.2004, S. 25439.

¹⁰ 1. Hukuk Dairesinin 19.12.1985 tarih ve E.1985/475, K.1985/1835 sayılı kararından: «...Kanunî müşavir, vasi gibi genel yetkileri hâiz bir kanunî temsilci olmadığı gibi, kayyım gibi özel bir vekil de değildir. Kendisine kayyım atanan kişi, medenî haklarını kullanmak ehliyetini koruduğu hâlde, kanunî müşavir atanan kişi, medenî haklarını kullanma ehliyetini kısmen kaybeder. Bu kişiler, kendilerine kanunî müşavir atanan konuda kanunî müşavirin oyunu almadan medenî haklarını kullanamazlar. Aksi hâlde, yani kanunî müşavirin oyu alınmaz veya kanunî müşavir icazet vermezse, yaptıkları muamele kendilerini bağlamaz.»

¹¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 29.3.1983 tarih ve E.1983/978, K.1983/2735 sayılı kararından: «...Olayda miras bırakana, yani vasiyetçiye kanunî müşavir tayin edilmiştir. (Önceki) Medenî Kanunun 379. maddesinde (TMK. m.429), hangi konularda kanunî müşavirin düşüncesine başvurulacağı gösterilmiştir. Bunlar arasında, şahsa bağlı hak niteliğinde olan vasiyete yer verilmemiştir. Öyle ise, kendisine kanunî müşavir tayin olunan kişi, müşavirin reyini (oyunu) almadan vasiyet yapabilir. O hâlde, isteğinin reddi zorunlu iken, açıklanan yönler gözetilmeden, olaya uymayan düşüncelerle kanunî

kullanılmasında, oy danışmanlığında (TMK. m.429/I/EMK. m.379/I) daha az, yönetim danışmanlığında (TMK. m.429/II/EMK. m.379/II) daha çok olmak üzere, bazı kısıtlamalar öngörülmüştür.

Yönetim danışmanı, malvarlığına ilişkin işlemler bakımından, danışmanı olduğu kimsenin yasal temsilcisi durumunda olduğu için, mal varlığına ilişkin davaları tek başına açabilir, ona karşı açılmış davaları tek başına takip edebilir. Buna karşılık, oy danışmanı, vasi gibi yasal temsilci değildir. Kendisine oy danışmanı atanan kişi, danışmanın izniyle, tek başına dava açabileceği gibi, danışmanı ile birlikte de dava açabilir veya danışmanı, açılan davaya sonradan icazet verebilir. Bu nedenle, oy danışmanı, danışmanı olduğu kimse adına, onun katılımı olmaksızın dava açamaz, ona karşı açılan davayı da tek başına yürütemez. Oy danışmanlığı söz konusu olduğu takdirde, kendisine danışman atanan kimsenin, danışmanı ile birlikte dava açması gerekir. Aksi takdirde, kendisine oy danışmanı atanan kimsenin, tek başına dava açabilmesi için, oy danışmanının yazılı iznini almış olması zorunludur. Aynı şekilde, oy danışmanı da, danışmanı olduğu kimse adına dava açabilmek için, bu kimse tarafından verilmiş bir temsil yetkisine sahip olmalıdır¹².

müşavirin izni alınmadan ölüme bağlı tasarruf yapıldığından söz edilerek, vasiyetnamenin iptaline karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır.» (YKD. 1984, S. 2, s. 204).

Aynı gerekçeyle, vasi de, vesayeti altındaki kişiyi temsilen ölüme bağlı tasarrufta bulunamaz. Nitekim, bu konuda yazılı görüş isteminde bulunan Türkiye Noterler Birliği Başkanlığı, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 20.4.1998 tarih ve 5550 sayılı cevap yazısındaki şu açıklamaya göre gereğinin yapılmasını, 10.6.1998 tarih ve 22 sayılı Genelgesiyle, noter odası başkanlıklarına duyurmuştur: «...şahsa bağlı haklardan olan vasiyetname tanzim edilmesi işleminin (önceki) Medenî Kanununun 16. maddesinin 2. fıkrası (TMK. m.16/I, c.2) hükmü gereğince, kendisine vasi tayin edilen mümeyyiz hükümlü kişi tarafından bizzat yapılması gerektiği, bu hakkın vasi tarafından kullanılmasının mümkün bulunmadığı düşünülmektedir.»

¹² Bkz. ve karş. 2.HD., 26.4.1994 tarih ve E.1993/11520, K.1994/5506 sayılı karar. Bu kararda şöyle denilmektedir: «Somut olayda, tayin edilen kişinin iştirak müşaviri olduğu, Sulh Hukuk Mahkemesi kararlarının içeriğinden açıkça anlaşılmaktadır. Öte yandan, çekişmeli taşınmaz, müşavir tayin edilmeden önce davacı tarafından vekili aracılığıyla devir ve temlik edilmiş, bunun yanında kendisine müşavir tayin edilen kişi, müşavirinin temyize konu davayı açmasına muvafakat etmediğini bildirmiştir. Yerel mahkemece yukarıda değinilen tüm ilke ve olgulara göre, (oy danışmanı tarafından açılan tapu iptali davasının reddine ilişkin olarak) verilen karar doğrudur.» (YKD. 1994, S. 9, s. 1418). Kararda kullanılan “müşavir tayin edilmeden önce davacı tarafından vekili aracılığıyla” şeklindeki ibarenin, “davacının müşavir tayin edilmesinden önce, müşaviri olduğu kimsenin vekili aracılığıyla” şeklinde ifade edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Yasal danışman, görevini kötüye kullanarak, danışmanı olduğu kimseye zarar verirse, bu yüzden doğan zararları gidermekle yükümlü olur¹³.

Yasal danışmanlık, vesayet kaldırılmasına ilişkin hükümler uyarınca, vesayet makamının (yani, sulh hukuk mahkemesinin kararıyla¹⁴, sona erer (TMK. m.477/f.son; TMK. m.397/II). Şu hâlde, vesayet makamı, görevden almayı gerektiren bir sebebin varlığını, Medenî Kanunumuzun 484. maddesinin birinci fıkrasında öngörülenden, yani vesayet altındaki kişinin veya ilgilinin istemi dışında başka bir yoldan öğrenirse, aynı maddenin ikinci fıkrasına dayanarak, yasal danışmanı re'sen görevden almakla yükümlüdür¹⁵.

Vesayet makamı, yasal danışmanlıktan kaçınma ve itiraz sebebini yerinde görürse, Medenî Kanunumuzun 477. maddesinin son fıkrasında

¹³ Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 8.12.1986 tarih ve E.1986/12415, K.1986/12834 sayılı kararından: «... Müşavir Emir Hatice, anasının hukukunu koruyacağı yerde, müşavirlik müessesesini kişisel çıkarları için çalıştırmış, müşavirlik sıfatı ile taşınmazın satın alıcısı sıfatlarının bir kişide toplanamayacağını, menfaat çatışmasının meydana geldiğini mahkemeye bildirmemiş, müşavirlik görevinden istifa etmemiştir. İyiniyetli bir kişinin yeniden tayin edilecek müşavirle karşı karşıya gelmesi ve hiç değilse temlik işlemine ondan sonra girişmesi gerekirdi. Fakat, davalının acelesi vardır. Anası ölüm döşeğine uzanmıştır. Her an ölümü beklemektedir. Böyle bir hastalıklı ihtiyarın ölümünden iki gün önce, yaşayla olan bağlantılarının kopma derecesine geldiği, hayatın herkesçe bilinen gerçekleri arasındadır.

Müşaviri olduğu kişinin yararına değil, zararına elçabukluğu yapan kişinin, iyiniyet savunması ve müşavirlik görevini kötüye kullanmadığı asla kabul edilemez.

Ayrıca, davalının bakma borcunu yerine getirmesine karşılık, temliki hak ettiği yolundaki düşünceler dahi, davalı tarafından anaya reva görülen olayları anlatan tanık sözleri ile çürütüp gitmiştir.

Mirasbırakanın davalı (yasal danışman) tarafından hataya düşürüldüğü, iyi niyetli olmadığı, müşavirlik görevini kötüye kullandığı toplanan delillerle saptanmıştır. Bu durumda, Borçlar Kanunu'nun 31. maddesi gözetilerek, iptal davasının kabul edilmesi gerekirken, delillerin takdirinde yanlıya düşülerek, yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet yoktur.» (YKD. 1987, S. 8, s. 1134).

¹⁴ Önceki Medenî Kanunumuzun yürürlükte olduğu dönemde, Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 17.10.1996 tarih ve E.1996/9340, K.1996/10398 sayılı kararında, aynı Kanunun 421. maddesinin üçüncü cümlesinde de öngörüldüğü gibi, yasal danışmanlığın (kanunî müşavirliğin), asliye hukuk mahkemesinin kararıyla sona erdirilebileceği kabul edilmişti.

¹⁵ Önceki Medenî Kanunumuzun 428. maddesinin ikinci fıkrasında ise, vesayet makamının (yani sulh hukuk mahkemesi hâkiminin), yasal danışmanın (kanunî müşavirin) görevden alınmasını gerektiren bir sebebin varlığını öğrenmesi durumunda, onun görevden alınması için denetim makamı olan asliye hukuk hâkimine başvurması gerektiği, fıkra kullanılan ifadeyle, (azle tevessül ile mükellef) olduğu belirtilmişti. Gerçekten, önceki Medenî Kanunumuzun yürürlükte olduğu dönemde, bu Kanunun 429. maddesinden, yasal danışmanın görevine son verme yetkisinin asliye hukuk hâkimince kullanılabilmesi sonucu çıkartılabiliyordu.

yapılan yollama gereğince, aynı Kanunun 422. maddesinin son fıkrasına (EMK. m.372/f.son) dayanarak, yeni bir yasal danışman atar. Bu sebebi yerinde görmezse, vesayet makamı, Medenî Kanunumuzun 422. maddesinin son fıkrası uyarınca, bu konudaki görüşü ile birlikte, gerekli kararı vermesi için, durumu denetim makamına bildirir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında¹⁶, vekilin satış işlemini gerçekleştirdiği sırada asilin kendisine yasal danışman atanacak durumda olduğu belirlendiği için, vekil tarafından yapılan satış işleminin geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır. Buna karşılık, Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin aksi yöndeki diğer bir kararında¹⁷ ise, henüz kendisine yasal danışman atanmamış bir kimsenin vekili tarafından gerçekleştirilen taşınmaz satışının geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Kanaatimizce, Medenî Kanunumuzun 429. maddesinin birinci fıkrasında (EMK. m.381/I), önceki Medenî Kanunumuzdan farklı olarak, yasal danışmanın atanmasında da vasi atanması usulüne ilişkin kuralların uygulanacağını belirtilmesi karşısında, Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin aksi yöndeki kararında varılan sonuç daha doğru görünmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında varılan sonuç, kendisine yasal danışman atanacak durumda olmakla birlikte, henüz yasal danışmanı olmayan kimsenin menfaatlerinin korunması bakımından daha elverişli olduğu söylenebilir de, sadece hakkaniyet düşüncesiyle açıklanabilir. Bu sonuç, ancak yasal danışmanlığa ilişkin Medenî Kanunumuzun 429. maddesinde (EMK.

¹⁶ YHGK., 23.11.1984 tarih ve E.1982/1-828, K.1984/975 sayılı karar. Bu kararda şöyle denilmektedir: «...olayda satışın vekil marifetiyle yapılmış bulunması da, sözleşmenin bağlayıcılığı sonucunu doğurmaz. Zira vekil, müvekkilinin emir ve talimatı altında hareket etme zorunda olup, emir ve talimatın hukukî sonuç doğurması dahi, kanunî müşavir oyunun alınmasını zorunlu kılar. Diğer taraftan, olayda aynı durumda bulunan ve mirasbırakan tarafından yapılmış diğer bir satış sözleşmesinin de geçerli bulunamayacağına karar verilmiş ve karar kesinleşmiştir. Bu nedenle, direnme kararı usul ve yasaya uygun olduğundan onanmalıdır.» (YKD. 1985, S. 7, s. 959).

¹⁷ Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1.6.1981 tarih ve E.1981/6765, K.1981/7242 sayılı kararından: «20.8.1980 tarihli Adli Tıp Meclisi raporunda, adı geçen Salih'in 1972 tarihinden beri "kısmî bir hukukî ehliyeti haiz olup muavenete muhtaç olduğu"nun belirtilmiş olmasına karşın, kendisine bir müşavir tayin edilmiş değildir. Tayin edilmiş olsa bile, Medenî Kanunun 379. maddesinde yer alan müşavirin hukukî görevi ve yetkisi, ehliyetli şahsın yapacağı hukukî muamelede mütalâa dermeyan etmek ve rey beyan etmekten ibaret olup, kısmî ehliyetli şahsın tasarruflarını önlemek, bunun icra ve ifasına mani olmak yetkisi yoktur. Gerek vekâletnamenin verildiği tarihte ve gerekse temlikin yapıldığı tarihte, Salih'in hukukî ehliyet durumu açıklanan şekilde olduğuna göre, nizalı taşınmazın davalıya temlikini sağlayan vekâletname geçerli olduğu gibi, vekil tarafından yapılan temlik de geçerlidir. O hâlde davanın reddine karar verilmek gerekli iken, aksi görüş ve düşüncelerle kabulüne karar verilmesi doğru değildir.»

m.381), bu konuda bilinçsiz bir kanun boşluğunun bulunduğu kabul edilmesi koşuluyla desteklenebilir. Ancak, kanunkoyucunun bu konuda bilinçli bir boşluk bıraktığı ve hukukî güvenlik ilkesini gözeterek, kendisine henüz bir yasal danışman atanmamış bir kimsenin, tek başına veya vekili aracılığıyla yapacağı bütün hukukî işlemlerin geçerli olmasını istediği görüşü kuvvetle savunulabilir.

2. Özel Vesayet

Doktrinde “aile vesayeti” de denilen özel vesayetin kamu vesayetinden tek farkı, özel vesayette vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinin yerini, aile meclisinin almasıdır (TMK. m.398/II).

Aile meclisi, vesayet altına alınan kişinin fiil ehliyetine sahip iki yakın hısımının veya bir hısımı ile eşinin istemi üzerine denetim makamı (asliye hukuk mahkemesi) tarafından kurulur (TMK. m.399) Aile meclisi, vesayet altındaki kişinin vasi olmaya ehil, en az üç hısımından oluşur. Şu hâlde, aile meclisi üyeleri, vesayet altına alınan kişinin yakın kan veya kayın hısımları olabilirler. Aile meclisine, hısımlar ve eşten başkası üye olamaz. Aile meclisi, dört yıl için seçilir (TMK. m.400).

Özel vesayetin kurulması için, vesayet altındaki kişinin menfaatinin haklı göstermesi, özellikle bir işletmenin, bir ortaklığın veya benzeri işlerin sürdürülmesinin bunu gerektirmesi koşulu aranır (TMK. m.398/I). Ayrıca, aile meclisi üyeleri bir güvence vermek zorundadırlar (TMK. m. 401).

Aile meclisi görevini yapmadığı takdirde veya vesayet altındaki kişinin menfaati gerektiriyorsa, denetim makamı, her zaman aile meclisini değiştirebileceği gibi, özel vesayeti de sona erdirebilir (TMK. m. 402).

IV. VESAYETİ GEREKTİREN HÂLLER

Bir kimsenin vesayet altına alınması için, velâyet altında bulunmayan bir küçük olması (TMK. m.404) veya hakkında kısıtlama kararı alınması (TMK. m.405) gerekir. Hemen belirtelim ki, vesayet altına alınan kişi, ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun ise, tam ehliyetsizlerin, buna karşılık, ayırt etme gücüne sahip bir kişi ise, sınırlı ehliyetsizlerin hukukî rejimine tâbi olur.

1. Küçüklük

Velâyet altında bulunmayan her küçüğe, bir vasi atanır. Bir küçük üzerindeki velâyet, ana babasının ölmesi, gaip olması, velâyet hakkının

ikisinden de kaldırılması (TMK. m.348-350), veya haklarında kısıtlama kararı alınması gibi sebeplerle sona ererse, bu küçük vesayet altına alınır.

2. Kısıtlılık

Ergin bir kişi hakkında kısıtlama kararı verilerek, kendisine vasi atanabilmesi için, Medenî Kanunumuzun 405-408. maddelerinde öngörülen kısıtlama sebeplerinden birinin varlığı gerekir:

a) Akıl Hastalığı veya Akıl Zayıflığı

Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle, ergin bir kişi, işlerini göremediği veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerektiği ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye soktuğu takdirde, kısıtlanır (TMK. m.405/I).

b) Savurganlık, Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, Kötü Yaşama Tarzı, Kötü Yönetim

Medenî Kanunumuzun 406. maddesine göre: «Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her ergin kısıtlanır.»

c. Özgürlüğü Bağlayıcı Ceza

Ergin bir kişi, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olursa kısıtlanır (TMK. m.407).

d. İstek Üzerine

Ergin bir kişi, yaşlılığı, sakatlığı, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat ederek, kısıtlanmasını isteyebilir (TMK. m.408).

3. Kısıtlama kararı verilmesinde usul

Kısıtlama kararı verilmesi usulü, Medenî Kanunumuzun 410. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasına göre, savurganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı ve kötü yönetimi veya isteği

bağlı kısıtlama hâllerinde, kısıtlanması söz konusu olan kişinin dinlenmesi zorunludur.

Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca, bir kişinin akıl hastalığı ve akıl zayıflığı sebepleriyle kısıtlanması için, resmî sağlık kurulu raporu alınmış olmalıdır. Hâkim, bu sebeplerle kısıtlama kararı vermeden önce, kısıtlanması istenen kişiyi dinleyebilir.

Medenî Kanunumuzun 410. maddesinin birinci fıkrasına göre, kısıtlama kararı kesinleşince, kısıtlının hem nüfusa kayıtlı olduğu yerde, hem de yerleşim yerinde hemen ilân edilir. Kısıtlama, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, ancak ilân edilmesinden sonra etkili olur (TMK. m.410/II).

Kısıtlama kararı vermeye yetkili ve bununla görevli olan mahkeme, kısıtlanacak ya da vesayet altına konulacak küçüğün, yerleşim yerindeki vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesidir (TMK. m.411; 405-408).

4. Vasilik Ehliyeti

Ergin ve bu görevi yapabilecek yetenekte olan bir kişi, vasilik ehliyetine sahiptir (TMK. m.413). Kişinin vasi olabilecek yeteneğinin bulunup bulunmadığına, vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi hâkimi karar verir. Hâkim, bu değerlendirmeyi yaparken, sadece vasi atanması söz konusu olan kişinin yaşını ve eğitim durumunu değil, bunlar yanında, vesayet işlerine ayıracak zamanı olup olmadığını da göz önünde tutmalıdır.

Birden çok kişi, rızaları yoksa, vesayeti birlikte yürütmekle görevlendirilemez (TMK. m.413/III). Bir kimsenin vasi olarak atanabilmesi için, Medenî Kanunumuzun 418. maddesinde sınırlayıcı bir biçimde sayılmış olan vasilğe engel olan sebeplerden birinin bulunmaması gerekir.

5. Vasi Atanmasında Mahkemece Göz Önünde Tutulması Gereken Esaslar

Vasi atamaya yetkili ve görevli olan mahkemece, Medenî Kanunumuzun 414-425. maddelerinde öngörülen esasların göz önünde tutulması gerekir.

6. Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması

Medenî Kanunumuzun 432. maddesine göre, aşağıdaki iki koşulun da gerçekleşmesi durumunda, ergin olan kişilerin özgürlükleri, korunmaları amacıyla kısıtlanabilir:

- 1) Ergin olan bir kişi, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arzeden bulaşıcı hastalık veya serserilik sebeplerinden biriyle toplum için tehlike oluşturmamalıdır.
- 2) Kişisel korunması başka şekilde sağlanamamalıdır.

Bu durumdaki ergin bir kişi, aynı madde uyarınca, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir.

Yerleştirme veya alıkoymaya karar verme yetkisi, ilgilinin yerleşim yerindeki veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, bulunduğu yerdeki vesayet makamına (sulh hukuk mahkemesine) aittir (TMK. m.433/I).

Yerleştirme veya alıkoymaya karar veren vesayet makamının, koruma amacıyla özgürlüğünü kısıtladığı kişiyi kurumdan çıkarma yetkisi de vardır (TMK. m.433/II).

Kuruma yerleştirilen kişiye veya yakınlarına, verilen karara karşı, bu kararın kendilerine bildirildiği tarihten başlayarak on gün içinde denetim makamına (asliye hukuk mahkemesine) itiraz hakkı tanınmıştır (TMK. m.435/I).

İtiraz hakkı olanlar, bu haklarını kurumdan çıkarılma isteminin reddi hâlinde de kullanabilirler. (TMK.m.435/II).

Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arzeden bulaşıcı hastalığı olan erginler hakkında, koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanmasına, ancak resmî sağlık kurulu raporu alındıktan sonra karar verilebilir (TMK. m.436/b.5).

Hâkimin bu kararı verirken, koruma amacıyla özgürlüğü kısıtlanacak kişiyi dinlemesi zorunludur (TMK. m.437).

7. Vesayet Dairelerinin Görevleri

Vesayet dairelerinin görev ve yetkileri üç grupta toplanabilir:

a) Şikâyet ve İtirazları İnceleme

Vasinin fiil ve işlemlerine karşı, vesayet makamına şikâyette bulunulabilir (TMK. m.461/I). Vesayet makamının vereceği karara karşı da, on gün içinde, denetim makamına itiraz edilebilir (TMK. m.461/11).

b. İzin Verme

Daha önce¹⁸, vasinin hangi işlemler için vesayet makamından, hangi işlemler için de vesayet makamının izninden sonra, denetim makamından da izin alması gerektiği belirtilmişti. Bu nedenle, oradaki açıklamalarımıza yollama yapmakla yetiniyoruz.

c. Rapor ve hesapları inceleme

Vesayet makamının görevlerinden biri de, vasinin belli dönemlerde vereceği rapor ve hesapları inceleme; gerekli gördüğü hâllerde, bunların tamamlanmasını veya düzeltilmesini istemektir (TMK. m.464/I).

Vesayet makamı, vasinin sunduğu rapor ve hesapları kabul veya reddeder; gerektiğinde vesayet altındaki kişinin menfaatinin korunması için uygun önlemleri alır (TMK. m.464/II).

8. Vasi ve Vesayet Organlarının Sorumluluğu**a. Genel olarak**

Vasi ve vesayet organlarının sorumluluğu denilince, bunların, kendilerine yüklenen görevleri hiç veya gereği gibi yapmamaları nedeniyle vesayet altındaki kişinin zarara uğramasına sebep olmaları durumunda, bu zararı gidermekle yükümlü tutulabilecekleri anlaşılmalıdır.

Vesayet altındaki kişilerin, vesayet organlarından olan tazminat alacakları, yasal danışmana ve kayyıma, vasinin sorumluluğunu düzenleyen hükümler kıyas yoluyla uygulanır.

b. Sorumluluğun Koşulları

Vasinin ve vesayet organlarının sorumlu tutulabilmesi için, hukuka aykırı bir fiil, kusur, zarar ve nedensellik bağı unsurlarının, somut olayda birlikte gerçekleşmesi gerekir.

c. Sorumlulukta takip edilecek sıra

Vesayet altındaki kimsenin zarara uğramasına, vasi tek başına sebebiyet verebileceği gibi, zararın doğmasına vesayet makamları da sebebiyet vermiş

¹⁸ Bkz. yuk. III, 1, a, aa ve bb.

olabilir. Vesayet makamları, zararın doğmasına, ihmalleri veya kasıtlı davranışları ile sebebiyet vermiş olabilirler.

aa. Vasi ve Vesayet Makamlarının Sorumluluğunda

Vasi, görevini yerine getirirken, kusurlu davranışı ile yaptığı işlemlerden doğan zararlardan tek başına sorumlu olur (TMK. m.467/1). Bu kural, kayyım ve yasal danışmanlar için de geçerlidir (TMK. m.467/II).

bb. Devletin Sorumluluğunda

Devlet, vesayet dairelerinde görevli olanların hukuka aykırı olarak sebebiyet verdikleri zararlardan birinci sırada (doğrudan doğruya) sorumlu olduğu gibi; vasi, kayyım ve yasal danışmanlara tazmin ettirilemeyen zararlardan da ikinci sırada sorumludur (TMK. m.468/I).

Medenî Kanunumuzun 468. maddesinin ikinci fıkrasında, zararı tazmin eden Devletin, zararın doğmasında kusurlu olanlara rücu hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Aynı maddenin son fıkrasına göre de: «Zararın doğmasına kusurları ile sebep olanlar, rücu hakkını kullanan Devlete karşı müteselsilen sorumludurlar.»

Devletin vesayet dairelerinde görevli kişilere karşı rücu davasında karar verme yetkisi, vesayet dairelerinin bulunduğu yere en yakın asliye hukuk mahkemesine aittir (TMK. m.469/I).

Vesayetle ilgili tazminat ve diğer rücu davalarında yetkili ve görevli mahkeme, vesayet dairelerinin bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesidir (TMK. m.469/II).

d. Zamanaşımı

aa. Olağan Zamanaşımı

Sorumlu vasi ve kayyım karşı açılacak tazminat davası, kesin hesabın tebliğ edildiği tarihten başlayarak bir yıl geçince zamanaşımına uğrar¹⁹ (TMK. m.492/I).

¹⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 20.4.1994 tarih ve E.1993/2-970, K.1994/221 sayılı kararının konusunu oluşturan olayda, davalı, kıstlıya ait taşınmazın satışını vasi tayin edildiği 17.3.1987 gününde aldığı vekâletnameye dayanarak gerçekleştirmiştir. Yüksek

Vasi, kayyım ve yasal danışmanlara tazmin ettirilemeyen zararlar için Devlete karşı açılacak tazminat davasının zamanaşımı süresi, zararın bu kişilere tazmin ettirilemeyeceğinin anlaşıldığı tarihten başlayarak bir yıldır (TMK. m.492/II).

Vesayet dairelerinde görevli olanların sebebiyet verdikleri zararlardan dolayı Devlete karşı açılacak davaların zamanaşımı süresi hakkında genel hükümler uygulanır (TMK. m.492/III).

Devletin sorumlulara rücu davası ise, rücu hakkının doğduğu tarihten başlayarak bir yıl geçince zamanaşımına uğrar (TMK. m.492/f.son).

bb. Olağanüstü Zamanaşımı

Tazminat davası, olağan zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasından önce zarar gören tarafından bilinmesi veya anlaşılması olanağı bulunmayan bir hesap yanlışlığına veya bir sorumluluk sebebine dayanıyorsa, hesap yanlışlığının veya sorumluluk sebebinin öğrenildiği tarihten başlayarak bir yıl içinde açılabilir (TMK.m.493/I).

Hesap yanlışlığı veya sorumluluk sebebi, kesin hesabın tebliğ edildiği tarihten on yıl sonra öğrenilmiş olsa bile, vesayetten doğan tazminat davalarını açma hakkı, belirtilen on yıllık mutlak zamanaşımı süresi geçince zamanaşımına uğrar (TMK. m.493/II).

9. Vesayetin Sona Ermesi

Vesayet, vesayet altına alınan kimseye ilişkin sebeplerle sona erebileceği gibi, vasilik sıfatını ortadan kaldıran sebeplerle de sona erebilir.

a. Vesayet Altına Alınan Kimseye İlişkin Sebeplerle

Vesayet, ya kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erer.

aa. Vesayetin kendiliğinden sona ermesi

Küçük ergin olduğu anda, küçük üzerindeki vesayet de kendiliğinden sona erer (TMK. m.470/I).

Mahkemeye göre, bu vekâletname geçersiz olduğu hâlde, vasiye karşı açılan tazminat davasında, yerel mahkemece vesayet hükümlerine uymaksızın noterden alınan vekâletname tarihi göz önünde tutularak, zamanaşımının önceki Medenî Kanunumuzun 436. maddesi (TMK. m.492) çerçevesinde belirlenmesi nedeniyle yerinde değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, söz konusu kararında, olayda zamanaşımı süresinin dolmadığı gerekçesiyle, direnme kararını bozmuştur.

Hapis hâlinin sona erdiği anda²⁰, özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûmiyet sebebiyle kısıtlı bulunan kişi üzerindeki vesayet de, kendiliğinden ortadan kalkar (TMK. m.471). Vesayet altındaki kimsenin ölmesi veya gaipliğine karar verilmesi hâlinde de, vesayet kendiliğinden sona erer (TMK. m.28/I, 35/I).

b) Vesayetin mahkeme kararıyla sona ermesi

Diğer kısıtlılar üzerindeki vesayetin sona ermesi, yetkili vesayet makamının (sulh hukuk mahkemesinin) kararıyla gerçekleşir (TMK. m.472/I).

Vesayeti gerektiren sebebin ortadan kalkması durumunda, vesayet makamı vesayetin sona ermesine karar verir (TMK. m.472/II).

Vesayetin kaldırılması istemi, kısıtlı ve ilgililerden her biri tarafından ileri sürülebilir (TMK. m.472/f.son).

Bir kişi, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı yüzünden kısıtlanmışsa, resmî sağlık kurulu raporuyla kısıtlama sebebinin ortadan kalkmış olduğunun belirlenmesi koşuluyla, o kişi üzerindeki vesayetin kaldırılmasına karar verilebilir (TMK. m.474).

Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kısıtlanmış olan bir kişi, en az bir yıldan beri vesayet altına alınmasını gerektiren sebeple ilgili olarak bir şikâyete meydan vermemişse, vesayetin kaldırılmasını isteyebilir (TMK. m.475).

Medenî Kanunumuzun 473. maddesinin birinci fıkrasına göre: «Kısıtlama ilân edilmişse, kaldırılması da ilân olunur.» Kanaatimizce, aynı Kanunun 410. maddesinin birinci fıkrasında, kısıtlama kararı kesinleşince hemen ilân olunacağı öngörüldüğü için, 473. maddenin birinci fıkrasında «Kısıtlamanın kaldırılması kararı kesinleşince hemen ilân olunur.» denilmesi yerinde olurdu. Gerçekten, Medenî Kanunumuzun 473. maddesinin birinci fıkrası kaleme alınırken, ilânın ertelenmesine ilişkin önceki Medenî Kanunumuzun 360. maddesinin ikinci fıkrasının yeni Kanunumuza alınmadığı gözden kaçırılmıştır.

²⁰ Önceki Medenî Kanunumuzun 415. maddesinin ikinci cümlesi, yeni Medenî Kanunumuza alınmadığı için, hapis hâlinin, kısıtlının cezasının infaz edilmesi (bihakkın tahliye) veya koşullu salıverilmesi (meşruten tahliye) sonucunda ortadan kalkması arasında bir fark yoktur.

Vesayet kaldırılması kararı kesinleşince, bu karar ilân edilmemiş olsa bile, kişi fiil ehliyetini yeniden kazanır (TMK. m.473/II).

b. Vasilik Sifatını Ortadan Kaldıran Sebeplerle

Vesayet, vasilik sıfatını ortadan kaldıran sebeplerle de sona erebilir. Bu sebeplere örnek olarak, vasinin ölmesi, kısıtlanması, vasilik için öngörülen sürenin sona ermesi, vasinin istifası ve görevden alınması (TMK. m.483) gösterilebilir.